PRO PATRIA ET HUMANITATE

100. rocznica utworzenia Wojskowej Szkoły Sanitarnej na warszawskim Ujazdowie

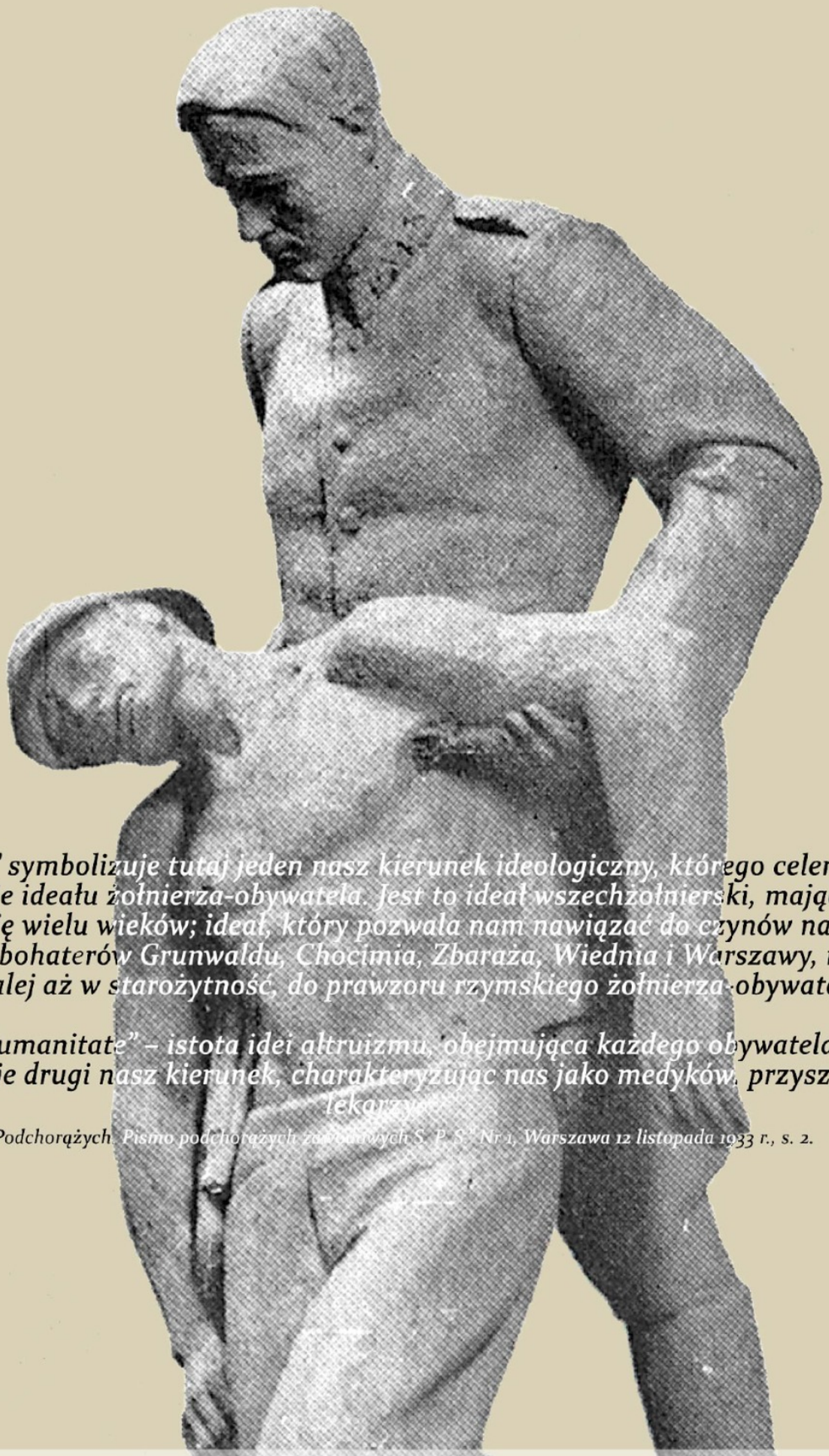

„Pro Patria" symbolizuje tutaj jeden nasz kierunek ideologiczny, którego celem jest wytworzenie ideału żołnierza-obywatela. Jest to ideał wszechżołnierski, mający za sobą tradycję wielu wieków; ideał, który pozwala nam nawiązać do czynów naszych przodków – bohaterów Grunwaldu, Chocimia, Zbaraża, Wiednia i Warszawy, nawet jeszcze dalej aż w starożytność, do prawzoru rzymskiego żołnierza-obywatela.

„Pro Humanitate" – istota idei altruizmu, obejmująca każdego obywatela, symbolizuje drugi nasz kierunek, charakteryzując nas jako medyków, przyszłych lekarzy.

„Świat Podchorążych". Pismo podchorążych zawodowych S. P. S. Nr 1, Warszawa 12 listopada 1933 r., s. 2.

Wystawa przygotowana w oparciu o zbiory archiwalne, muzealne i księgozbiór Głównej Biblioteki Lekarskiej, Działu Starej Książki Medycznej.

Patronat honorowy: Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy

Organizator: GŁÓWNA BIBLIOTEKA LEKARSKA IM. S. KONOPKI

Protoplaści

Liczni polscy i obcy lekarze wzięli udział w walkach Legionów gen. Henryka Dąbrowskiego oraz wojska Księstwa Warszawskiego. Nie tylko pełnili służbę zdrowia ale także chwytali sami za broń, stając w szeregach walczących. Służba zdrowia w Wojsku Polskim na szerszych podstawach została zorganizowana w czasie powstania listopadowego i była w wielkiej mierze dziełem profesora Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego Karola Kaczkowskiego (1797–1867), mianowanego 3 lutego 1831 r. jeneralnym lekarzem sztabowym Armii Polskiej. Jego zasługi polegały przede wszystkim na utworzeniu sieci szpitali i ambulatoriów (lazaretów) polowych z przydzielonymi lekarzami, uzupełnieniu sprzętu sanitarnego, zgromadzeniu dużych zapasów leków, opracowaniu etapowego zaopatrywania rannych. Utworzył on nowe stanowisko tzw. blankadierów czyli noszowych, którzy wynosili rannych z pola bitwy do batalionowych punktów opatrunkowych. Opracował system organizowania i ewakuacji szpitali polowych. Za swoją działalność na polu organizacji wojskowej służby zdrowia 25 września 1831 r. został odznaczony Kawalerskim Krzyżem Virtuti Militari.

Współczesna tablica poświęcona pamięci generała Karola Kaczkowskiego, naczelnego lekarza Wojska Polskiego w powstaniu listopadowym, odsłonięta w 1999 r. w siedzibie Działu Starej Książki Medycznej Głównej Biblioteki Lekarskiej (dalej DSKM GBL) przy ul. Jazdów 6 na terenie byłego lazaretu wojskowego, 2022, fot. K. Słojkowska

Historyczna tablica z białego marmuru przechowywana w ujazdowskim pawilonie Działu Starej Książki Medycznej Głównej Biblioteki Lekarskiej . Wybitny chirurg Józef Czekierski (1777–1826 lub 1827), lekarz lazaretów wojskowych w Warszawie w 1809 roku, który zasłynął niesieniem pomocy rannym w bitwie pod Raszynem, był patronem usytuowanej na piętrze auli pawilonu chirurgicznego Szpitala Szkolnego Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, 2022, fot. K. Słojkowska.

Medal jubileuszowy Wojskowego Instytutu Higieny i Epidemiologii im. gen. Karola Kaczkowskiego, 1980, DSKM GBL,M–37.

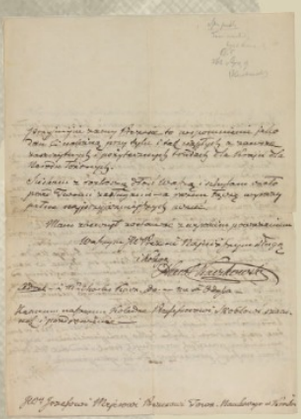

Autograf listu Karola Kaczkowskiego do Wiktora Szokalskiego, ostatnia strona, Odessa 1861/1862, DSKM GBL, I–497, j. 5

Lekarz Wojska Polskiego 1815–1831, litografia Józefa Lexa, 1826, POLONA

, Lekarze powstańczego wojska polskiego 1863–1864 dr Bierkowski i dr Wołek, [w:] „Złota księga Korpusu Sanitarnego Polskiego 1797–1918", Warszawa 1927, s. 64a.

Lekarz Legionów Polskich 1914–1918, [w:] *„Złota księga Korpusu Sanitarnego Polskiego 1797–1918"*, Warszawa 1927, s. 124a.

Sekcja Sanitariuszy Wojsk Polskich we Francji, 1918, fot. Paul Dèmézy, POLONA

Kilkuset lekarzy, medyków i farmaceutów polskich wzięło udział w powstaniu 1863–1864, w znakomitej większości występując w charakterze współwalczących lub organizatorów powstania. W latach 1914–1918 ciężkie ofiary na ołtarzu Ojczyzny złożyła służba zdrowia Legionów Polskich. Liczni lekarze, medycy i farmaceuci wytrwale dzielili wspólny los legionowy, do końca niosąc pomoc sanitarną, walcząc w szeregach, a nawet dowodząc oddziałami walczących. W czasie 1. wojny światowej ważną rolę odegrała służba sanitarna w polskich formacjach wojskowych na obczyźnie, między innymi sanitariat Armii Polskiej we Francji.

Ujazdów

Historia wojskowej medycyny na Ujazdowie rozpoczęła się pomiędzy rokiem 1784 a 1790 kiedy w Zamku Ujazdowskim zostały umieszczone koszary wojskowe, przy których powstał lazaret wojskowy. Od końca 1810 r. istniał tu centralny zakład leczniczy wojskowy w Warszawie, nazywany „Szpitalem Ujazdowskim", „Szpitalem Głównym wojsk polskich na Ujazdowie", „Szpitalem Generalnym na Ujazdowie", „Lazaretem Głównym", a nawet po prostu „Ujazdowem".

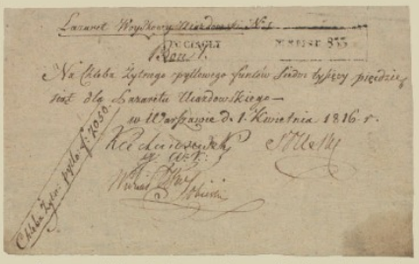

Bon na chleba żytniego pytlowego funtów siedm tysięcy pięćdziesiąt dla Lazaretu Ujazdowskiego, 1816, DSKM GBL, I–197.

Po upadku powstania listopadowego i zniesieniu wojska polskiego, Rosjanie zajęli Szpital Ujazdowski dla swych żołnierzy i odtąd aż do 1915 r. był to główny rosyjski szpital wojskowy w Warszawie o pojemności około 1000 łóżek. Zaborca rozbudował instytucję, wznosząc w okresie od 1834 roku aż po lata dziewięćdziesiąte XIX wieku szereg budynków, w większości o charakterze pawilonowym, które formą architektoniczną nawiązywały do rosyjskich koszar wojskowych. Z polskich czasów pozostał jedynie dawny zamek obronny książąt mazowieckich i rezydencja królów polskich.

Rosyjski szpital garnizonowy działał do początku I wojny światowej, po czym – wobec naporu wojsk niemieckich – w 1915 roku został ewakuowany na wschód. Niemcy, którzy 5 sierpnia 1915 roku wkroczyli do Warszawy, zajęli kompleks szpitalny dla swoich rannych i chorych, tworząc tu Festungslazarett III. Ponieważ Zamek Ujazdowski ze względu na bardzo trudne warunki sanitarne nie był przez nich użytkowany, zgodzili się go w 1917 roku przeznaczyć na Szpital Legionowy, o którego utworzenie usilnie zabiegał szef sanitarny Legionów Polskich płk Wojciech Rogalski.

Historyczne inskrypcje pisane cyrylicą na murach pawilonu chirurgicznego, pochodzące z czasów kiedy gospodarzami tego miejsca byli Rosjanie, przed 1915, fot. K. Słojkowska.

Zamek Ujazdowski jako siedziba Szkoły Podchorążych Sanitarnych, fot. H. Poddębski, przed 1939, DSKM GBL, I–1314, j. 7.

Pawilon Oddziału Psychiatrycznego wybudowany przez Rosjan w 1878 r., b.d., album ofiarowany prof. dr. med. płk. Teofilowi Kucharskiemu jako Komendantowi Szpitala Ujazdowskiego przez współpracowników, DSKM GBL

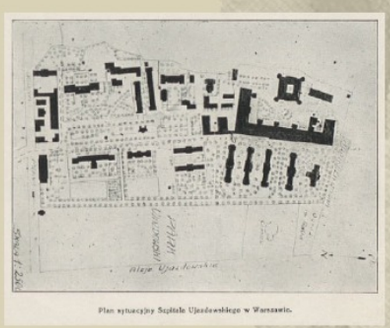

Plan sytuacyjny Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie.

Plan sytuacyjny Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie, przed 1923, [w:] L. Zembrzuski, *„Lazaret Radziwiłłowski (Przyczynek do dziejów założenia Szpitala Ujazdowskiego)"*, Warszawa 1926, bp.

Pawilon Oddziału Psychiatrycznego – jeden z nielicznych budynków pozostałych po ujazdowskim kompleksie medyczno-wojskowym, 2022, fot. K. Słojkowska

11 listopada 1918 roku Szpital Ujazdowski przeszedł pod kierownictwo Wojska Polskiego i stał się Głównym Szpitalem Wojskowym. Największy napływ rannych i chorych miał miejsce w trakcie wojny polsko-bolszewickiej w lipcu i sierpniu 1920 roku. Szpital Ujazdowski miał własny pociąg szpitalny nr 44, który zabierał rannych ze szpitali polowych.

Tablica wmurowana w ścianę Zamku Ujazdowskiego w Warszawie, odsłonięta uroczyście w Dniu Podchorążego 29 listopada 1997 r., 2022, fot. K. Słojkowska.

W odrodzonej Rzeczypospolitej

Za funkcjonowanie wojskowej służby zdrowia w odrodzonej Rzeczypospolitej odpowiadał Departament Sanitarny/ Departament Zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych. Wewnątrz Departamentu ustalały się stopniowo poszczególne Wydziały.

9 grudnia 1918 r. Departament Sanitarny Ministerstwa Spraw Wojskowych w Rozkazie nr 1 o lekarzach służących w wojsku stwierdził: *...Lekarze są oficerami i posługują się tytułami wojskowymi...*

Szefami Departamentu byli kolejno: gen. ppor. lek. Bronisław Malewski, gen. ppor. lek. Zdzisław Hordyński, gen. bryg. Franciszek Zwierzchowski, gen. bryg. Antoni Religioni, gen. bryg. dr Felicjan Sławoj Składkowski, płk lek. Władysław Gorczycki, gen. bryg. dr Stanisław Rouppert.

Promowanie Stanisława Leszczyńskiego (X Promocja) przez gen. bryg. dra Stanisława Roupperta, 1937, DSKM GBL, I–1322, j. 28.

Prezydent RP Ignacy Mościcki i gen. bryg. Felicjan Sławoj Składkowski, fot. J. Ryś, przed 1939, DSKM GBL, TK 566 (8).

Zjazd Koła b. Wychowanków Szkoły Podchorążych Sanitarnych. W pierwszym rzędzie widoczni gen. bryg. dr Stanisław Rouppert, gen. bryg. dr Stefan Hubicki, gen. bryg. dr Jan Kołłątaj-Srzednicki, 1937, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I–1322, j. 6..

Zamek Ujazdowski – kolebka polskiego, medycznego szkolnictwa wojskowego, 1919, DSKM GBL, I–1314, j. 7

Gen. bryg. Felicjan Sławoj Składkowski (1885–1962), lekarz legionowy, Szef Departamentu Zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych w okresie od 3 kwietnia 1924 do 23 sierpnia 1926 r.; jedną z jego zasług było zespolenie wszystkich grup oficerów korpusu sanitarnego: lekarzy, aptekarzy, dentystów, oficerów sanitarnych; trzykrotny minister spraw wewnętrznych, premier rządu RP, ok. 1926–1929, Narodowe Archiwum Cyfrowe via WIKIMEDIA COMMONS

Organem pomocniczym Ministerstwa Spraw Wojskowych w sprawach służby zdrowia była Wojskowa Rada Sanitarna, która rozpoczęła działalność 1 kwietnia 1919 r. w Zamku Ujazdowskim w Warszawie.

Rada wypełniała zadania o charakterze naukowo-badawczym, doradczym, konsultacyjnym, projektodawczym. Z chwilą jej utworzenia rozpoczęło się szkolenie oficerów korpusu sanitarnego. Większość kursów prowadzono, korzystając z bazy, jaką dawał Szpital Główny Ujazdowski, którego oddziały naukowe i kliniczne zostały włączone w strukturę Rady.

Łyżeczka z monogramem Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wojskowych, DSKM GBL, V–662.

Gen. bryg. dr Stanisław Rouppert (1887–1945), naczelny lekarz I Brygady Legionów Polskich, osobisty lekarz Marszałka Józefa Piłsudskiego, Szef Departamentu Zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych w okresie od 23 sierpnia 1926 r. do września 1939 r., który wniósł istotny wkład w rozwój polskiej medycyny lotniczej, a także poświęcał szczególną uwagę sprawie rozwoju wychowania fizycznego, 1927, Narodowe Archiwum Cyfrowe via WIKIMEDIA COMMONS.

Z dniem 1 października 1919 r. Wojskowa Rada Sanitarna przystąpiła do wydawania czasopisma „Lekarz Wojskowy", do prenumeraty którego obowiązany był każdy lekarz wojskowy.

W sierpniu 1921 r. Wojskowa Rada Sanitarna została przemianowana na Wojskowy Instytut Sanitarny przy którym istniała Szkoła Aplikacyjna Korpusu Oficerów Sanitarnych.

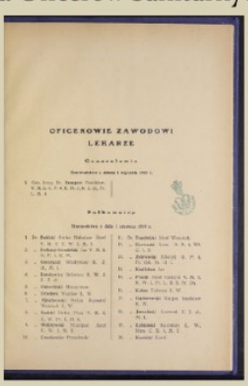

OFICEROWIE ZAWODOWI
LEKARZE

Lista starszeństwa oficerów zawodowych Korpusu Sanitarnego, Warszawa 1927, s. 3.

LEKARZ WOJSKOWY
DWUTYGODNIK
POŚWIĘCONY MEDYCYNIE, HIGJENIE ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBIE ZDROWIA
ORGAN OFICERÓW KORPUSU SANITARYJNEGO CZYNNEJ I REZERWY
Jodyryna Dr Deschamp | Apocynina Dr Deschamp
TRÓJNITRYNA KOFEINY DUBOIS (Trinitrine Caféinée Dubois)

Okładka „Lekarza Wojskowego" – organu oficerów korpusu sanitarnego służby czynnej i rezerwy, 1929, DSKM GBL.

Ważna do dnia 31 grudnia 19 28 r.
SZEF DEPARTAMENTU SANITARNEGO
Podpis Przełożonego
Pieczęć Dr. ROUPPERT gen. bryg.

Podpis gen. bryg. dra Stanisława Roupperta jako Szefa Departamentu Sanitarnego Ministerstwa Spraw Wojskowych, 1928, DSKM GBL, I–1245, j. 1.

Wojskowa Szkoła Sanitarna

Rozkazem Ministerstwa Spraw Wojskowych Szt. G. O. III, L. 9657/Szk./22 z dnia 1 listopada 1922 roku w miejsce Szkoły Aplikacyjnej Korpusu Oficerów Sanitarnych została powołana do życia Wojskowa Szkoła Sanitarna. Do jej zadań należało: 1) stałe uzupełnianie korpusu oficerów sanitarnych przez wojskowe i fachowe wyszkolenie oficerów lekarzy i 2) doszkalanie i doskonalenie wojskowe i wojskowo-lekarskie oficerów korpusu sanitarnego.

Dla osiągnięcia pierwszego celu Szkoła miała przyjmować corocznie 50. wychowanków, obywateli polskich zdolnych do służby wojskowej, maturzystów szkół, dających prawo wstępowania na uniwersyteckie wydziały lekarskie. Kandydaci mieli odbierać studia fachowe na Uniwersytecie Warszawskim, zaś w Wojskowej Szkole Sanitarnej – wyszkolenie wojskowe i wojskowo-fachowe, przechodząc kolejno wyszkolenie rekruckie, szkołę podchorążych, szkołę oficerską sanitarną, wreszcie szpitalny staż.

Na uniwersyteckiej sali wykładowej. Po odbyciu wstępnego przeszkolenia wojskowego, zwanego kursem rekruckim, elewi podlegali immatrykulacji na odpowiednich wydziałach Uniwersytetu Warszawskiego, względnie w Państwowym Instytucie Dentystycznym w Warszawie. Obok fachowych studiów uniwersyteckich wychowankowie Szkoły odbywali przeszkolenie wojskowe oraz wojskowo-fachowe w ramach obowiązkowych zajęć programowych na terenie Szkoły oraz na ćwiczebnych obozach letnich i manewrach wojskowych, przed 1939, DSKM GBL, I–1322, j. 19.

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

WYKAZ

WYKŁADÓW I ĆWICZEŃ

2653

Wykaz wykładów i ćwiczeń studenta Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego i adepta XII promocji Szkoły Podchorążych Sanitarnych Wiesława Łasińskiego, 1933, DSKM GBL, I–1444, j. 8.

Przez 6 lat pobytu swego w Wojskowej Szkole Sanitarnej muszą oni nabyć nie tylko maximum wiadomości fachowych, które im dadzą Uniwersytet Warszawski i pomocnicze instytucje Szkoły, lecz i ukształcić swą duszę według wymogów stawianych oficerowi polskiemu przez służbę w Wojsku Polskim, t.j. wytworzyć w niej zupełną ofiarność ze swej wiedzy, swych sił i swej indywidualności na potrzeby i korzyść służby, pisał ppłk lek. Jan Kawiński.

Na początku listopada 1922 roku po pomyślnych pertraktacjach z Uniwersytetem Warszawskim, który zgodził się na przyjęcie kandydatów na lekarzy wojskowych na pierwszy rok medycyny, lecz w liczbie 41. – z powodu przepełnienia Wydziału Lekarskiego słuchaczami – zawiązała się przyszła I promocja adeptów wojskowej medycyny i farmacji. 14 listopada odbyła się inauguracja I roku nauki. Słuchacze Wojskowej Szkoły Sanitarnej byli podzieleni na 6 klas (w 1922 r. była tylko klasa I, a potem stopniowo przybywały kolejne).

Wojskowa Szkoła Sanitarna była pierwszą w dziejach polskiej armii podchorążówką kształcącą oficerów służby zdrowia – lekarzy, farmaceutów i stomatologów.

Odznaka pamiątkowa Szkoły Aplikacyjnej Oficerów Korpusu Sanitarnego, Wojskowej Szkoły Sanitarnej, Oficerskiej Szkoły Sanitarnej, Szkoły Podchorążych Sanitarnych, Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, DSKM GBL, M–406.7.7.

Promocja III, 1924, DSKM GBL, I–1314, j. 7.

Promocja IV, 1925, DSKM GBL, I–1314, j. 7.7.

Promocja I, 1922, DSKM GBL, I–1314, j. 7.

Promocja I, 1922, DSKM GBL, I–1314, j. 7.

Promocja I, 1922, DSKM GBL, I–1314, j. 7.

Oficerska Szkoła Sanitarna

W 1925 r. Wojskową Szkołę Sanitarną połączono z Wojskowym Instytutem Sanitarnym oraz Szpitalem Ujazdowskim i przemianowano na Oficerską Szkołę Sanitarną. W ten sposób powstała placówka była w stanie dać swoim uczniom całokształt wiedzy wojskowo-lekarskiej. Stanowiła ona centrum wyszkolenia sanitarnego, które uzupełniało kadrę zawodową młodymi oficerami służby zdrowia, specjalizowało i doskonaliło oficerów zawodowych korpusu sanitarnego, szkoliło oficerów rezerwy, doskonaliło podoficerów zawodowych służby zdrowia.

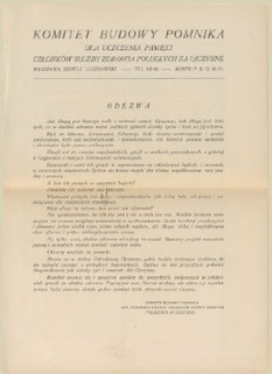

KOMITET BUDOWY POMNIKA
DLA UCZCZENIA PAMIĘCI
CZŁONKÓW SŁUŻBY ZDROWIA POLEGŁYCH ZA OJCZYZNĘ

ODEZWA

Na podstawie odezwy Szefa Departamentu Zdrowia Ministerstwa Spraw Wojskowych gen. bryg. dra Stanisława Roupperta od początku 1927 roku trwały prace nad budową Pomnika dla Uczczenia Pamięci Członków Służby Zdrowia Poległych za Ojczyznę, który miał stanąć na jednym z warszawskich placów. Na czele Komitetu Głównego budowy pomnika stali komendanci ujazdowskiej podchorążówki – płk. dr Stanisław Hubicki, następnie od 1930 r. gen. dr Jan Kołłątaj-Srzednicki. Odezwa Komitetu Budowy Pomnika dla Uczczenia Pamięci Członków Służby Zdrowia Poległych za Ojczyznę, 1927, DSKM GBL, I–12, j. 4.

Przy nauce, 1928, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I–1322, j. 6.

Obóz letni w Cetniewie, 1928, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I–1322, j. 6.

Ponadto Oficerska Szkoła Sanitarna stała się ośrodkiem wiedzy wojskowo-lekarskiej. Pracowała nad zagadnieniami natury doświadczalnej i klinicznej, w szczególności nad tymi, które miały związek z całokształtem stanu zdrowotności armii oraz z przygotowaniami wojennymi służby zdrowia. Spełniała czynności konsultacyjne dla Wojskowego Instytutu Gazowego i Szkoły Gazowej.

W Oficerskiej Szkole Sanitarnej zamiast klas utworzono plutony, które łączono w kompanie, te zaś z kolei tworzyły batalion szkolny. W 1927 r. liczył on 4 kompanie (1. i 2. studentów, 3. oficerów-stażystów, 4. rezerwistów).

Podchorążowie podczas zajęć w prosektorium, b.d., DSKM GBL, I–1322, j. 5.

Prof. Edward Wittig w swojej pracowni podczas pracy przy pomniku dla Uczczenia Pamięci Członków Służby Zdrowia Poległych za Ojczyznę. Widoczna rzeźba sanitariusza w rozmiarze rzeczywistym oraz projekt w 1/3 wielkości. Wybuch 2. wojny światowej spowodował, że ostatecznie monument (8 metrów wysokości w tym cokół – 3 metry) nigdy nie stanął w przestrzeni stolicy. Według adnotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które wpisało obiekt na listę dzieł utraconych, rzeźba przetrwała wojnę ale zaginęła w 1946 roku w Krakowie, 1934, fot. Willem Van de Poll, WIKIMEDIA COMMONS

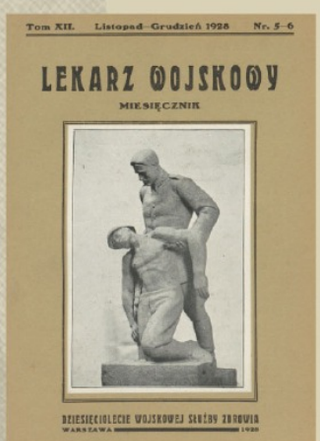

Tom XII. Listopad–Grudzień 1928 Nr. 5–6

LEKARZ WOJSKOWY

MIESIĘCZNIK

DZIESIĘCIOLECIE WOJSKOWEJ SŁUŻBY ZDROWIA

WARSZAWA 1928

Projekt pomnika dla Uczczenia Pamięci Członków Służby Zdrowia Poległych za Ojczyznę autorstwa prof. Edwarda Wittiga. „Sanitariusz" w 1/3 rozmiarów rzeczywistych, który stanął w hallu pierwszego piętra Zamku Ujazdowskiego, 1928, okładka „Lekarza Wojskowego" T. XII, nr. 5–6.

Ćwiczenia z histologii, 1929, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I–1322, j. 6.

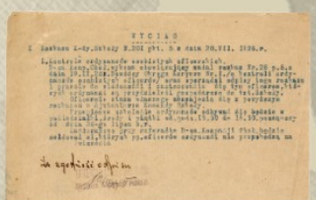

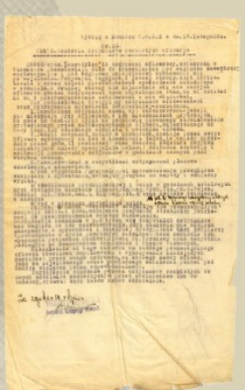

Wyciągi z Rozkazu Komendanta Szkoły Nr 201 z dnia 20 lipca 1926 r. dotyczącego kontroli ordynansów osobistych oficerów, 1926, DSKM GBL, I–404.

Szkoła Podchorążych Sanitarnych

1 września 1928 r. dokonano zmiany nazwy Oficerskiej Szkoły Sanitarnej na Szkołę Podchorążych Sanitarnych, nawiązując w ten sposób do tradycji sprzed Powstania Listopadowego. Nowa nazwa nie oznaczała zmian struktury organizacyjnej i zadań Szkoły.

IV promocja w październiku 1929 r., DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Obóz letni Szkoły Podchorążych Sanitarnych w Cetniewie koło Władysławowa. Podchorążowie ułożyli się tak, aby stworzyć litery, datę fotografii ułożono z kamieni. Franciszek Chmielewski (VIII promocja) pisał po latach: *W Cetniewie SPS miała swoje stałe miejsce nad brzegiem morza. Była tam wykopana studnia i stał domek drewniany, w którym zainstalowano kuchnię i drugi drewniak dla komendanta. My spaliśmy w namiotach. Pierwszy i drugi rocznik w dwóch dużych, a wyższe roczniki w małych, trzyosobowych. Każdy miał w namiocie łóżko polowe, siennik i poduszkę ze słomy oraz dwa koce. W Cetniewie nadal przechodziliśmy kurs rekruta. Szkolili nas podoficerowie zawodowi pod kierunkiem oficerów lekarzy, przeważnie byłych wychowanków szkoły. Dla mnie pobyt w Cetniewie był wielką frajdą, gdyż pierwszy raz widziałem morze*, 1929, fot. E. Ruzyłło, DSKM GBL, I-1322, j. 28.

Oficerowie Batalionu Szkolnego w październiku 1929 r., DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Tradycyjny „opłatek" w Szkole Podchorążych Sanitarnych, 1929, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Na dachu Zamku Ujazdowskiego, 1930, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Zarząd Koła Studentów Szkoły Podchorążych Sanitarnych z płk. dr. Zygmuntem Gilewiczem i kpt. dr. Wilhelmem Borkowskim, 1930, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

VI promocja w czasie ostrego pogotowia w dniu 1 maja 1930 r., DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Centrum Wyszkolenia Sanitarnego

1 kwietnia 1930 r. powołano do życia Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, w skład którego wchodziły Komenda, Szkoła Podchorążych Sanitarnych i Szpital Szkolny. W ramach organizacyjnych Komendy znalazła się między innymi Biblioteka z Muzeum. Szkoła Podchorążych Sanitarnych miała w swoim składzie komendanta, dyrektora nauk, zespół wykładowców, trzykompanijny batalion podchorążych zawodowych i dwukompanijny batalion podchorążych rezerwy.

Szpital Szkolny– posiadający etatowo 800 łóżek– składał się z oddziałów klinicznych (wewnętrzny, chirurgiczny, ginekologiczno- położniczy, umysłowy, nerwowy, uszno-gardlany, oczny), pracowni klinicznej, oddziałów naukowych (higieny wojskowej, bakteriologiczny, radiologiczny, anatomo-patologiczny), przychodni dentystycznej i apteki. Wraz ze zmianą organizacyjną zwiększono zakres działalności dydaktycznej jednostki, rozbudowując szkolenie i specjalizację podyplomową, a także rozszerzając zakres nauczania przedmiotów medycznych.

VI promocja na VIII Oddziale Szpitala Szkolnego (klinika propedeutyczna), 1930, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Fragment alei głównej. Widoczne pawilony szpitalne. Franciszek Chmielewski (Promocja VIII) pisał po latach: *Centrum Wyszkolenia Sanitarnego położone było w jednym z najpiękniejszych miejsc Warszawy, na wysokiej skarpie wiślanej między parkiem Ujazdowskim a parkiem Sobieskiego, od ulicy Pięknej do Agrykoli. Od bramy wjazdowej, znajdującej się na przedłużeniu ulicy Wiejskiej, biegła środkiem aleja kasztanowa aż do Agrykoli. Od niej odchodziły boczne uliczki prowadzące do różnych oddziałów szpitalnych i budynków administracyjnych*, b.d., album ofiarowany prof. dr. med. płk. Teofilowi Kucharskiemu jako Komendantowi Szpitala Ujazdowskiego przez współpracowników, DSKM GBL

W latach 1922–1939 w murach ujazdowskiej podchorążówki wykształcono dwanaście roczników zawodowych oficerów służby zdrowia Wojska Polskiego. Było wśród nich 398 lekarzy, 59 farmaceutów i 5 stomatologów. W 1939 r. stanowili połowę korpusu osobowego oficerów zawodowych służby zdrowia. W przededniu wojny w sierpniu 1939 r. 12 podchorążych, którzy nie zdali wszystkich egzaminów z medycyny oraz 87 z najstarszych lat studiów mianowano na stopień podporuczników i otrzymali tytuł oficerów sanitarnych.

Po ćwiczeniach w Pracowni Bakteriologicznej Centrum Wyszkolenia Sanitarnego z płk. lek. Leonem Owczarewiczem, mjr. Łukasiewiczem i kpt. Kaweckim, 1931, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Czytelnia pism w Szkole Podchorążych Sanitarnych, b.d., DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Budynek I Kompanii i Oddziału Wewnętrznego, b.d., DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Fragment jednodniówki Batalionu Szkolnego Podchorążych Sanitarnych Rezerwy z wizerunkami dowódców i przełożonych, ok. 1935-1939, POLONA

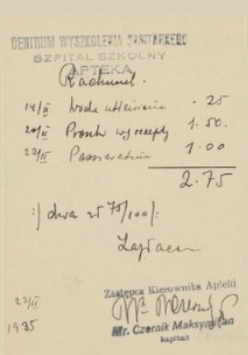

CENTRUM WYSZKOLENIA SANITARNEGO
SZPITAL SZKOLNY
APTEKA
Rachunek.
14/5 Środa ustnienia - 25
20/5 Pronki wg recepty 1.50
22/5 Posmarowanie 1.00
2.75
Dwa zł 75/100
Zapłacono
Zastępca Kierownika Apteki
Mr. Czornik Maksymilian
kapitan

Rachunek Apteki Szpitala Szkolnego Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, 1935, DSKM GBL, I-1473.

Grupa podchorążych VI promocji przed Ambulatorium Dentystycznym, 1931, DSKM GBL, Album Dymitra Doliwy-Dobrowolskiego, I-1322, j. 6

Biblioteka i Muzeum Lekarskie

Biblioteka Centrum Wyszkolenia Sanitarnego została założona w drugiej połowie 1919 roku przy Wojskowej Radzie Sanitarnej z przeznaczeniem do użytku wewnętrznego. W 1920 roku otrzymała regulamin, w którym zapisano, że książki mogą być wypożyczane wszystkim lekarzom wojskowym, natomiast osobom cywilnym, jedynie za poręczeniem jednego z naczelników oddziałów Rady. W regulaminie z 1933 roku w taki sposób określono kto ma prawo korzystać z jej zbiorów: wszyscy oficerowie zawodowi korpusu służby zdrowia, podchorążowie zawodowi i podchorążowie rezerwy Szkoły Podchorążych Sanitarnych, instytucje naukowe ze specjalnym uwzględnieniem bibliotek, lekarze cywilni i osoby pracujące naukowo. Od tego momentu instytucja stała się publiczną biblioteką naukową.

Przeważająca liczba książek pochodziła z darów prywatnych i tzw. „legatów" lekarzy. Do pokaźnych ilościowo i cennych darów należały księgozbiory ofiarowane przez gen. ppor. lek. Zdzisława Hordyńskiego-Juchnowicza, gen. bryg. dra Felicjana Sławoja Składkowskiego, gen. bryg. dra Stanisława Roupperta, płk. dra Stefana Rudzkiego i dra Władysława Porębskiego.

Biblioteka posiadała dwa oddzielne księgozbiory: 1) bibliotekę ogólną, składającą się w 95 procentach z dzieł lekarskich i w 5 procentach z dzieł z dziedziny wychowania fizycznego, nauk wojskowych itd., 2) bibliotekę szkolną, w skład której wchodziły podręczniki lekarskie, regulaminy wojskowe itd. potrzebne do studiów podchorążym

Czytelnia Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, b.d., album ofiarowany prof. dr. med. płk. Teofilowi Kucharskiemu jako Komendantowi Szpitala Ujazdowskiego przez współpracowników, DSKM GBL.

Zbiory Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, b.d., album ofiarowany prof. dr. med. płk. Teofilowi Kucharskiemu jako Komendantowi Szpitala Ujazdowskiego przez współpracowników, DSKM GBL.

Ekslibrisy Biblioteki Oficerskiej Szkoły Sanitarnej i Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, przed 1939, DSKM GBL.

W latach 30-tych instytucja kupowała stare książki lekarskie, autografy lekarzy, portrety i ryciny lekarzy polskich i obcych, pamiątki po lekarzach. Trafiały one do zasobu Muzeum Lekarskiego Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, które było organizacyjnie związane z Biblioteką. Początek zbiorom historycznym dał płk dr Ludwik Zembrzuski, który od 1924 roku zaczął skrzętnie gromadzić pamiątki do dziejów wojskowej służby zdrowia.

Stan zasobów Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego w chwili wybuchu 2. wojny światowej wynosił przeszło 120 tysięcy tomów książek i czasopism. Na zasób Muzeum Lekarskiego składało się z górą 16 000 takich przedmiotów jak dawne przyrządy lekarskie, medale, duży zbiór rycin lekarskich, dokumentów i rękopisów, wśród których znajdowały się bezcenne pamiątki po Karolu Kaczkowskim, generał sztab-lekarzu wojska polskiego z czasów powstania listopadowego.

Od 1925 r. kierownikiem Biblioteki był kpt./mjr lek. Stanisław Konopka. Pod jego kierownictwem instytucja stała się nowoczesną i największą biblioteką lekarską międzywojennej Rzeczypospolitej. Zbiory biblioteczne i muzealne zostały zgładzone przez Niemców w okresie powstania warszawskiego.

Stanisław Konopka (1896–1982), dr med. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (1930), podpułkownik lekarz Wojska Polskiego (1939), w latach 1925–1939 kierownik Biblioteki Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, od 1932 r. kierownik Oddziału Historii Służby Zdrowia w Centrum Wyszkolenia Sanitarnego, sekretarz redakcji i redaktor naczelny (od lipca 1934 r.) „Lekarza Wojskowego", twórca Głównej Biblioteki Lekarskiej, przed 1939, DSKM GBL, F–4337..

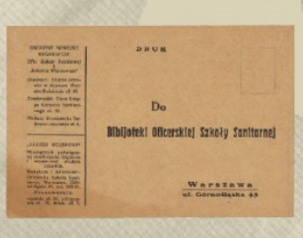

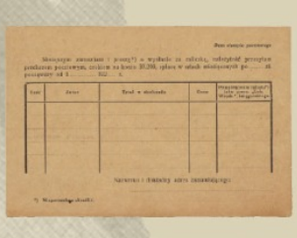

Do Biblioteki Oficerskiej Szkoły Sanitarnej, druk zamówienia, ok. 1925–1930, DSKM GBL, Materiały Stanisława Konopki, I–41